

שניאור הופמן

רבנים ופסיכולוגים – עימות ושיתוף פעולה

מאמר זה דן בתופעה המצערת שבישראל רבים מבעלי התפקידים העוסקים בנושאי דת – רבנים, מורים, פוסקים ודיינים שתפקידם להורות, להנחות ולייעץ לקהלם, לוקים בחסר בידע, במודעות ובגישות לפסיכודינמיות, פסיכופתולוגיה וטיפול פסיכולוגי. חלק נכבד מאלו מתייחס בחשדנות ובזהירות לאנשי בריאות הנפש, אינו נועץ בהם, נמנע מלהפנות אליהם את צאן מרעיתו ואוסר לפנות לעזרה פסיכולוגית. לעתים, עצותיהם, התערבותם ופסקיהם של אלו גורמים לתוצאות עגומות.

כדי לשפר את המצב הקיים, מומלץ שבעלי תפקידים העוסקים במתן שירותי דת יעברו קורסים והשתלמויות שיקנו להם ידע בסיסי בפסיכופתולוגיה ופסיכיאטריה ובשיטות טיפול פסיכולוגיות כדי שיוכלו לפתח הבנה מעמיקה יותר למורכבות נפש האדם, ויהיו בעמדה טובה יותר ליעץ לקהלם ולהפנותם בשעת הצורך לטיפול מתאים.

לדת (הלכה) ולבריאות הנפש (פסיכותרפיה) מטרות ויעדים משותפים – איכות החיים, שיפורה והעשרתה. הדת נותנת לאדם משמעות, הכוונה, הנחיות אתיות ומוסריות וערכים המאפשרים לו לעשות את חייו ברי משמעות וערך. הפסיכותרפיה מנסה בראש ובראשונה, להקל על כאבו של האדם הסובל מבעיות נפשיות ולצייד אותו בכלים שיאפשרו לו לחיות בשלום, חיבה, ושיווי משקל יציב עם עצמו והעולם סביבו.

ואולם, קיימים הבדלים בסיסיים בין שתי דיסציפלינות אלו. בעוד שמרכז ההוויה של הפסיכותרפיה הוא האדם (אנתרופוצנטרי), מרכזה של הדת הוא האל (תאוצנטרי). בעוד שמטרתה של הראשונה ואמת המידה שלה הן בריאות הנפש של האדם, אלו של השנייה הן התנהגותו האתית של האדם וציותו לרצון האלוהים. ההלכה אינה מכירה בזכויותיו של האדם אלא בחובותיו לאל.

ערכי הדת עשויים אפוא בתנאים מסוימים, להיברל מהערכים המקובלים בקרב תורות בריאות הנפש. התנהגות בלתי ראויה מנקודת מבט דתית יכולה בהחלט להיות ראויה ואפילו עדיפה

* מבוסס על הרצאה בכנס האחד-עשר לתורה ומדע, מתוך סימפוזיון על "עימותים בין פסיכותרפיה לתורה" (ניסן תשס"ד – מרס 2004).

** תורת המחבר נתונה למר יצחק ארווץ על שסייע בהכנת מאמר זה ולרב נפתלי בר-אילן על הערותיו והארותיו.

בעיני מומחי בריאות הנפש (לדוגמה: אוננות כאמצעי להקלת רחפים מיניים, הפלה כאמצעי להקלה על מצבן הנפשי של נשים שאינן מסוגלות להתמודד עם האמהות לילד לא רצוי, ועוד). כך אפוא, העיסוק בפסיכותרפיה חושף את המטפל הדתי לקונפליקטים הנובעים מהקוטביות בין ערכי הדת ותודות בריאות הנפש. שני נושאים במיוחד גורמים לקונפליקט ועימות בין רבנים לקלינאים, והם כיבוד הורים במהלך הטיפול והאחריות הדתית לעומת החובה המוסרית (שמירת סוד).

בעיתון 'בשבוע' (27.1.05) התפרסם מאמר מאת ראש ישיבה מכובד בנושא "פסיכולוגיה וכיבוד הורים" ותחת כותרת המשנה של "בעיית הפסיכולוגים" נאמר:

פסיכולוגים רבים נוטים כיום לתלות את הבעיות של המטופל בהוריו, שלחצו עליו, כעסו עליו ואף היכו אותו. במילים אחרות – "התעללו בו". וכיוון שהמטופל נחשב לקרבן של הוריו, ממילא ברור שהוא אינו אשם בבעיותיו. מצפוננו יכול להיות נקי, הוא יכול להשתחרר מהמועקות שלו. ההורים הם שאשמים בכל הצרות והבעיות שהוא מעולל לעצמו ולסביבתו.

מתוך הסתכלות כזאת ברור שהיחסים שבין הבן להוריו נעשים גרועים, ובעידוד הפסיכולוג הוא עובר על מצוות כיבוד הורים בשאט נפש.

גם אם טיפול זה היה מועיל מבחינה פסיכולוגית, אסור להשתתף בו מפני שהוא מנוגד למצוות התורה. וכמו שאין אדם רשאי לגנוב או לרצוח כדי להקל על סבלו, כך אסור לו לעבור על מצוות כיבוד הורים כדי להקל על סבלו.

באסיא (מב-מג, י"א, ב-ג, ניסן תשמ"ז) הופיעו שאלה של פסיכולוגית ותשובתו של פוסק מוכר ומכובד כדלהלן:

שאלה:

בעקבות אבחון מורחב מאתר הפסיכולוג גורמים שונים לבעיה אצל ילד אשר לא תמיד הם בידיעתו – כגון, בעיות הילד המעוגנות במערכת יחסים לא טובה עם הורים עקב קשיים שלו ו/או שלהם. האם מותר לפסיכולוג להעלות למודעות הילד את חלקם של ההורים בבעיותו מחשש של "כבד את אביך ואת אמך".

תשובה:

אסור בשום אופן להעלות את חלקם של ההורים למודעות הילד כי יש בזה עוון "ארור מקלה אביו ואמו" ואין להתרפאות באיסורים. היינו, אין להביא למודעות הילד את חלקם של הוריו בבעיותו.

עמדות הרבנים אכזבו אותי, שכן, חלק נכבד מהבעיות, הקשיים והפתולוגיה הנפשית של ילדים (ומבוגרים התקועים בילדות) נובע וקשור בהתנהגות הוריהם, וביחסיהם הבלתי הולמים והבלתי בריאים לילדיהם. במסגרת הטיפול הפסיכולוגי (פסיכותרפיה), מנסה המטפל לעזור לילד (ולמבוגר) להבין, לזהות ולהכיר את הרגשות, הקונפליקטים הנסתרים, והתגובות הקשות הנשועות

בנפשו, ולהקל את סבלו על ידי כך שיבטא את רגשותיו ויתמודד באופן בוגר, בונה ובריא יותר עם מה שעבר עליו. הטיפול המשפחתי מתמקד לכן, במערכת היחסים הפתולוגית במשפחה התורמת לבעיות הילד (מסרים כפולים מצד ההורים, התערבות הילדים בסכסוכי ההורים, דרישות וציפיות קיצוניות של ההורים מילדיהם, התנהגות בלתי מוסרית מצד ההורים וכיוצא בזה).

בשיחות אישיות אמור המטפל להביא למודעות המטופל, באופן ישיר או עקיף, את חלקם של הוריו בקשייו ולעודד אותו להחזין את כעסיו לאובייקטים מתאימים במקום להפנימם, כיוון שההפנמה גורמת לרגשי אשמה מופרזים, להענשה עצמית ולהתפתחות תסמונות נפשיות המפריעות באופן משמעותי לתפקודו היום-יומי של המטופל.

לפני זמן מה הוצגה לפוסק הבעייתיות שבהפרת חסיון המידע שבין מטופל למטפל, כמתואר להלן:

אישה הנמצאת בטיפול פסיכולוגי סיפרה למטפל שבחודשים האחרונים לא טבלה במקווה, ושאינן בודעתה לטבול בעתיד, וזאת ללא שהביאה את דבר מעשיה ואת כוונתה לידיעת בעלה. נשאלה השאלה האם על המטפל לבגוד באמון שהאישה נתנה בו ולספר לבעלה שאשתו גורמת לו לעבור עברה חמורה?

מעברו השני של המתנס, להפרת האמון עשויות להיות השלכות שיתבטאו בכך:

- 1 שהאישה תפרוש מקבלת הטיפול הפסיכולוגי החיוני לה.
  - 2 שאחרים הזקוקים לטיפול פסיכולוגי יימנעו מלהיעזר במטפלים דתיים.
  - 3 שפרנסתו של המטפל הרתי תיפגע מהיעדר פניות פוטנציאליות אליו.
- לרשימה זו יש להוסיף טיעונים נוספים: המטפל חשוף לתביעות משפטיות מצד הלקוחות שלו; כמו כן הוא עלול לאבד את משרתו ואת המוניטין שלו; המפר סודיות עובר על החוק האזרחי וצפוי לעונש מאסר של חצי שנה עד שלוש שנים.

תשובת הפוסק הייתה: ברור מאליי שעל המטפל לידע את בעלה של אותה אישה, שכן, הגע בעצמך – אילו סיפרה האישה לפסיכולוג שהיא עומדת להרעיל את בעלה, האם גם אז היה נמנע מלהזהיר את בעלה מהסכנה האורבת לו בגלל מחויבותו לאתיקה הרפואית?

לפני זמן מה נתקל המחבר במצב דומה לזה שהוצג לעיל. אישה דתית בת 30, נשואה ואם לשניים שסבלה ממצב דכאוני שנמשך מספר שנים הופנתה לפסיכיאטר וטופלה באמצעות פרוזק. בפגישת הטיפול הראשונה, סיפרה האישה על חוסר הסיפוק מגישוואיה, על ילדותה הקשה, על אימה השתלטנית שאותה היא תיעבה, ועל חוסר יכולתה לסמוך על בני אדם הנובע מפגיעתם באמונה. כשנשאלה אם ניהלה קשרים אינטימיים מחוץ למסגרת נישואיה, טענה שלא תשיב על שאלה זו מחשש פן הפסיכולוג, בשל ערכיו הדתיים, יספר לבעלה. לאחר שהמטפל הבטיח

1 לרעות אחרות ראה: לב אברהם, אבן העזר, הלכות כתובות סימן קטו; שובע שמחות, סימן שח, הלכות פדיון הבן, רסא; A. Cohen, "Privacy: A Jewish Perspective", *Journal of Halacha and Contemporary Society*, 82, 1981, pp.53-102. לרעתו של הרב ד"ר מרדכי הלפרין, בנסיבות אלה התשובה היא שלילית (שיחה אישית).

לאישה שהאתיקה המקצועית מחייבת אותו לכך שכל הנאמר בין כותלי חדר הטיפולים נשאר שם, ולאחר שעורר אותה לבטוח בו, פרקה המטופלת בהיסוס רב את מטענה הרגשי והשיבה לשאלת המטפל. התערבות זו אפשרה למטופלת לדבר על היחסים שהיו לה בעבר, רגשותיה האמביוולנטיים והקונפליקטים המטרידים אותה, והביאה לפעילות ריפוי חיובית.

יחסם של רבנים אורתודוקסים לאנשי בריאות הנפש קוטבי ונע בין עוינות וחוסר אמון לבין שיתוף פעולה וכבוד. ההכרזות וההתבטאויות של מספר רבנים חרדים נעות בין ביקורת מאופקת מתונה וזהירה המתירה קבלת יעוץ מאנשי בריאות הנפש, לבין גיחוך וזלזול, הטחת האשמות ארסיות מלאות שנאה, ואיסור מוחלט להיוועץ בהם.

להלן מספר דוגמאות:

דברי הרב משה פיינשטיין:

דבר חולי רוח ומחשבות שצריכים לילך לרופאים, פסיכולוגים ופסיכיאטרים אם רשאים לילך לאלו שהן מינים וכופרים, לע"ד אין לילך לרופאים כאלו להתרפאות, כי מכיון שאין הרפאות מסמים המרפאים אלא מרוב הדיבורים שלהם עם החולה נודעים מאיזה מחשבות הוא סובל, ומייעצים לו מאיזה מחשבות הוא סובל, ומייעצים לו איך להתנהג שוראי יש לחוש שמייעצים לפעמים נגד דיני התורה ואף נגד עיקרי הדת ונגד עניני פרישות וצניעות... ולכן יש לחפש אחר רופא שומר תורה, וכאם ליכא יתנו עמו ויבטיח שלא ידבר עם החולה בעניני אמונה ותורה (שו"ת אגרות משה, חלק יו"ד ב, סימן נז).

ודברי הרב משה שטרנבוך:

הפסיכולוגים רואים כרפואה לעצבים לתת לכל אחד תאות לבבו למלאותו ולא להגבילו כראוי. רק להציע לו זנות וכל תאוות העולם הזה, ותאוה מביאה עוד תאוה, ואין לדבר סוף. ולא מתרפא ורק מוסיף ומחמיר מצבו... הם מוליכים אותם שולל (תשובות והנהגות א, תסה).

ודברי הרב שמואל אורבעך ראש ישיבת מעלה התורה כפי שפורסמו בעתון החרדי "יתד נאמן":

בעוונותינו הרבים נפרצה נוראה מאד לקבל ולשמוע כביכול עצות והדרכות מפסיכולוגים וכיוצא בזה, אשר בודאי שזו עצת השטן רחמנא לצלן.

דברי הרב יהושע נויבירט:

אסור להפנות חולים לפסיכיאטרים. פסיכיאטרים מטמטמים את הנפש (הרצאה לארגון "נפש ישראל", תשס"ד).

בספרו 'משנה הלכות', (חלק ד, עמ' 127) מציין הרב מנשה הקטן מאמר של הרב משה דויטש, אב בית דין בלונדון, בשם "אל תפנה למגיד עתידות בדמות של פסיכולוגים", בו מביא הכותב דעתם של שלושה גדולי התורה לפסיכולוגים: א. הרב ש"ז אורבאך היה בדעה ש"ללכת להם

[לפסיכולוגים] מביא להרבה שחיתות"; ב. החזון איש אמר במפורש שלא ילך אדם לפסיכולוגים משום שהם מקלקלים יותר ממה שהם מתקנים; ג. בעל ה"קהילות יעקב" היה באותה דעה. לעומת אלו, יש גם מקרים בודדים בהם מוצגות עמדות התומכות בטיפול פסיכולוגי, כלהלן:

התעסקות חובבנית בתחום הזה (הפסיכותרפיה) גורמת לתוצאות שליליות ועלולות רחמנא לצלן להביא להתאבדות, ולפני שאומרים לאנשים עם הפרעות כפיתיות ואנשים הסובלים מדכאון להתייעץ ברבנים שלהם ולא בפסיכולוגים, יש לבדוק באופן אובייקטיבי ולפרסם בציבור את אחוזי ההצלחה במקרים המסוימים הללו (1).

להמחשת התוצאות הבעייתיות של התערבות רבנים במקרים המצריכים מעורבות מקצועית של אנשי בריאות הנפש, מובאות הרוגמאות דלהלן:

א. אישה שעברה מספר אשפוזים פסיכיאטריים ואובחנה כסכיזופרנית פנתה לייעוץ של מקובל מפורסם. הוא הסביר לה שהקולות שהיא שומעת הם של מלאך המעניש אותה על עבירות שעברה ולכן עליה לעשות תשובה. הסבר זה היה בניגוד לנסיגנות המטפל שלה לשכנועה שהקולות הללו הם דמיוניים ומהווים ביטוי לקשייה להתמודד עם רגשות ומחשבות בלתי מקובלים. ההסבר של המקובל פעל באופן שחזק את הפתולוגיה ואת רגשות האשמה של המטופלת, בעוד שהתערבות הפסיכולוג שאפה לחזק את בוחן המציאות שלה ולהחליש את רגשות האשמה והמחשבות האובדניות שלה.

ב. אברך העלה לפני רבו את התלבטותיו לאחר שגילה שארוסתו מוטרדת באופן כפייתי בענייני נקיין. היא סירבה למשל לגעת בחפץ שנפל לרצפה, בילתה זמן רב ברחיצת ידיים וכיוצא בזה. הרב הרגיע את תלמידו ואמר לו שהתנהגות טפשית זו תחלוף לאחר הנישואין. חודש לאחר חתונתה אושפזה האישה בבית חולים פסיכיאטרי לאחר שאובחנה כסובלת מהפרעה כפייתית קשה שהוחרפה בשל נישואיה. חצי שנה לאחר מכן התגרש האברך מאשתו.

לשמחתנו, יש רבנים בעלי ידע והבנה פסיכולוגיים המודעים לתופעות פסיכופתולוגיות, והמעריכים את תרומתם של אנשי בריאות הנפש לריפוי אנשים הסובלים מבעיות נפשיות. הם משתפים עמם פעולה, נועצים בהם ומפנים לטיפולם את אלו הזקוקים לכך. המקרים המפורטים להלן מתארים התערבות יעילה של רבנים לטיפול באנשים שסבלו מהפרעה טורדנית כפייתית,² וזאת בניגוד למובא לעיל.

מקרה 1:

יונה, רווק בן 28 שחזר בתשובה לפני זמן מה, היה בטיפול פסיכיאטרי שכלל מספר אשפוזים במהלך עשר השנים האחרונות. הוא אובחן כסובל מסכיזופרניה לא-מסווגת והפרעה טורדנית-

2 ארגון רבני רפואה על פי ההלכה (רפע"ח), מרכז שיקומי בסיוע אנשים דתיים העוסקים בתחום בריאות הנפש, הוציאו לאחרונה חוברת שכותרתה: הפרעות כפייתיות (אובססיביות-קומפולסיביות), במטרה לשרת אנשים הסובלים מהפרעות מסוג זה.

כפייתית, מצב מעורב של מעשים ומחשבות טורדניים. כיום הוא מקבל טיפול תרופתי ופסיכולוגי. יונה מתואר כאדם חרד, חסר ביטחון, תלתי, מדוכא, חשדני, לא בשל ונוקשה. הוא מעורב במידה מוגזמת בנושאים הקשורים לדת, כשרות וניקיון. התעסקות זאת מגבילה מאוד את תפקודו היום-יומי מבחינת חברה ותעסוקה. ההתעסקות הטורדנית-כפייתית כוללת קפדנות מוגזמת בשמירת הלכות כשרות, דאגה שמא דילג על מילים בתפילתו, חשש הגורם לו לחזור מספר פעמים על התפילה, ודאגה מוגזמת לניקיון ידיו וגופו, במיוחד לפני תפילה ואכילה. יונה פנה למספר רבנים בקשר לשאלותיו ודאגותיו הדתיות ואלו הסבירו לו בסבלנות את הדקויות ההלכתיות כדי להרגיע וליישב את רוחו. ואולם, ההסברים ההלכתיים רק הגדילו את שאלותיו ופקפקו והחריפו את מצבו הנפשי.

לבקשת המטופל הסכים המטפל לקבוע לו פגישה עם רב בעל-סמכות, כדי שיוכלו לדון בשאלות דת והלכה המעסיקות אותו כמעט 24 שעות ביממה. לפני הפגישה דן המטפל עם הרב באסטרטגיה הנכונה שיש לנקוט ביחס למטופל. כששמע הרב את שאלותיו, פקפקו ודאגותיו ההלכתיות אמר ליונה שלאור מצבו הנפשי הקשה, ניתן לו פטור מיוחד לשלושה חודשים ולפיו, החל מאותו היום אין הוא צריך לדאוג ולדייק בשמירת מצוות אחדות כפי שנהג בעבר. אם יחשוש שהשמיט מילים מתפילתו, או אם יחשוב שאין גופו נקי דיו, או שבמאכלו התערבבו בשר וחלב, ישנן מיד את המנטרה "אין ספקות ולכן אין שאלות ולכן אין צורך בתשובות" פעם אחר פעם, עד שתחלוף המחשבה הטורדנית. בתום התקופה יחודש הפטור לפי הצורך, רק לאחר התייעצות עם המטפל. את הפסק הזה כתב הרב במכתב שנשא את תאריך הפגישה, חתם עליו ומסרו למטופל למשמרת. בתום הפגישה איחל הרב ליונה רפואה שלמה והצלחה במלחמתו ב"אויב".

בפגישה שלאחר מכן, דיווח המטופל שפסק הרב ושינון המנטרה הביאו להקלה מסוימת במצבו והוא ביקש מהמטפל להסדיר לו פגישה חוזרת עם הרב כדי להתחזק ו"לטעון את מצבריו".³

מקרה 2:

דינה, נשואה ואם לשלושה ילדים התקשרה לפסיכולוג והתחננה שיקבלה מיד לטיפול מכיוון שחששה שביאושה תזיק לעצמה. בפגישה נראתה מתוחה, עצבנית וחרדה כשתיארה את מצבה הנפשי המעורער. בשנתיים האחרונות היא סובלת ממחשבות טורדניות, פחדים ורגשי אשמה לאחר שחברתה הדתית אמרה לה שבתלמוד כתוב שבעוון אי-קיום נדרים מתים בנים. מאז, היא מוטרדת מנדרים שחשבה עליהם ונדרים שהוציאה מפיה ולא קיימה ומהפחד שתיענש בגינם. בנוסף לזאת, יש לה סיכסוכים ומריבות עם בעלה, וכל אלו מקשים על תפקודה היום-יומי. הפגישה הקלה עליה והיא ביקשה טיפול שיעזור לה להתגבר על מחשבותיה הטורדניות

3 ראה "עצות והדרכות", אוסף של תשובות של הרב יעקב קניבסקי על השאלות שהציג לפניו ד"ר יעקב גרינוולד, בענייני הטיפול בבעיות נפשיות של בני תורה, במיוחד בהפרעה טורדנית-כפייתית.

וישפר את יחסיה עם בעלה. במהלך הטיפול, כשעלה שוב נושא הנדרים הציע לה המטפל להיפגש עם דמות תורנית סמכותית כדי לדון בדבר ודינה הסכימה. בפגישה המקדימה בין המטפל לרב, תיאר המטפל את מצבה הנפשי של דינה והציע שהרב יערוך לה טקס התרת נדרים כמתואר בספרו של רפופרט [2], כאמצעי להקל עליה את מחשבותיה הטורדניות, ולשחררה מפחדיה ורגשי אשמתה.

הרב פגש את דינה בבית הכנסת שלו. בפגישה השתתפו גם המטפל ואדם נוסף. לאחר שדינה שיתפה את הרב במצוקתה, הוא הסביר לה שאסור לידור נדר ולא לקיימו. ואולם, אין איסור לחשוב על נדרים. יתרה מזאת, התורה מכירה בכך שלא קל לאדם לשלוט בפיו ולפיכך אפשרה "התרת נדרים" במרבית המקרים בהם אדם מתחרט. בו במקום הציע הרב לערוך לדינה טקס התרת נדרים. בטקס השתתפו שני אנשים נוספים שישבו עם הרב כ"בית דין". הרב סיכם בכתב את דברי הפגישה, ולאחר שרשם את תאריך הפגישה חתם על המסמך שעליו חתמו גם שני הדיינים. הרב מסר לדינה את המסמך, הרגיש שמעתה והלאה אינה צריכה לנדור נדרים ולדאוג שמא תפר אותם,⁴ הציע שתעייין במסמך בכל עת שתרגיש צורך להתחזק, וכיורך אותה בשלמות נפש והצלחה בדרךיה.

בפגישה הטיפולית שהתקיימה לאחר מכן דיווחה דינה שמחשבותיה הטורדניות פחתו במידה משמעותית וגם חל שיפור ניכר במצב רוחה ובתיפקודה היומיומי.

מקרה 3:

דוד, סטודנט רווק בן 25, הגר בירושלים, חזר בתשובה לפני מספר שנים ומשתתף בחוג ללימודי תורה ויהדות. יום אחד פנה למרצה החוג – רב צעיר, ושיתף אותו במצוקתו. דוד תיאר בפני הרב מצב שנמשך כבר שנים רבות מאז נעדרתו, עוד טרם חזרתו בתשובה. לרבניו, הוא מוטרד מאוד ממחשבות מעיקות לפיהן כל מאורע בחייו קשור בסימנים שקדמו לו, וכל אירוע הוא עצמו סימן לבאות, וכל חייו מוכתבים בעצם על ידי הסימנים הללו ועל פיהם הוא מחליט מה יעשה, כמה יצליח וכמה יכשל. חייו הם חיי כפייה ללא שחרור או מנוחה. דוד סיפר לרב דוגמאות רבות הממחישות את קשייו, והרב הבין שלאחר שדוד חזר בתשובה ניסה לתת הצדקה דתית-אמונית לבעייתו הנפשית.

הרב הבהיר לדוד שדרכו מנוגדת לתורה וליהדות ואסורה על-פי ההלכה, והרגיש שהאיסור נובע מתוך השקפת היהדות כי צורת חיים זו היא הבל ושקר גמור ואין מדובר בסתם איסור. הרב ציטט בפניו את דברי הרמב"ם בפרק יא מהלכות עבודה זרה: "אין מנחשין כגוים שנאמר **לא תנחשו**. כיצד הוא הנחש, כגון אלו שאומרים הואיל ונפלה פיתי מפי או נפל מקלי מירי איני הולך למקום פלוני היום... הואיל ועבר שועל מימיני איני יוצא מפתח ביתי... וכן המשים לעצמו

4 מעשה בכחוד שנתפס ל"נערבין" בנושאי נדרים, שבועות, ברכות וכדו' ולא ידע איך לצאת מזה. הציע הרב שך: תגיד לו שהכול מותר! אפילו שזה ספק איסורים ראוריתא, וטען שזה היה ממש פיקוח נפש. (מתוך "יתר נאמן", יום שישי, פרשת וירא, תשס"ה).

סימנים אם יארע לי כך וכך אעשה דבר פלוני ואם לא יארע לא אעשה...".
 הדברים עשו רושם על דוד כיוון שייחס חשיבות רבה לצווי התורה האוסרים על הניחוש בסימנים, והרב הוסיף לו את דברי הרמב"ם בסוף הפרק — "ודברים אלו כולן דברי שקר וכזב הן ואין ראוי לישראל שהם חכמים להמשך בהבלים אלו ולא להעלות על הלב שיש בהן תועלת... שכל אלו הדברים שאסרה תורה אינם דברי חכמה אלא תוהו והבל שנמשכו בהם חסרי הדעת".
 דברי הרב עשו רושם על דוד אשר החליט להשתדל לשנות את דרכו ולהתעלם מכל אותם סימנים. ואולם, כשצפה לאחר זמן מה בסרט טלוויזיה שהיה בנוי על רעיון הסימנים המבשרים את העתיד, חש דוד כי הסרט זומן לו כדי לסמן שיחזור לדרך הניחוש והסימנים. דוד שב ושטח את מצוקתו בפני רבו שהסביר לו שפרשנותו שגויה וכי ההפך הוא הנכון — הסרט בא לו כמבחן וניסיון לראות כיצד התגבר על דרכו הישנה האסורה. דווקא אם יתמיד ויתעקש שלא לייחס כל משמעות לניחוש על-פי הסימנים, יצא מחוזק ממבחן זה.

הרב התייעץ עם פסיכולוג ידיד שאישר לו את כיוון הדברים ואף הרריכו להמשיך ולהשתמש בסמכות ההלכה שאכן האלוקים מנסה אותו בדרכו החדשה ומכח עמידתו בניסיון יצא בריא ומחוזק.

הרב פעל לפי הנחיות הפסיכולוג ואכן אחרי תקופה קצרה דיווח לו דוד כי חל שיפור משמעותי מאוד בהרגשתו והוא חש שהוא משתחרר מהתופעה המעיקה.
 לרבנים ולקלינאים יש להציע זה לזה דברים בעלי ערך שיאפשרו להם לשפר את עזרתם לאנשים הפונים אליהם. לכן, חשוב ביותר שהם יכירו איש במגבלות מקצועו וישקלו את היתרונות שיש בעבודה ובהתייעצות משותפת (3,4). חשיפת הרבנים לידע פסיכולוגי בסיסי, להבנה רחבה יותר בפסיכופתולוגיה ולשיטות טיפול בבעיות נפשיות תאפשר להם לייעץ לאנשים בקהילה ובמסגרות לימודיות השרויים במצוקה נפשית, ולאבחן מתי להפנותם לטיפול פסיכיאטרי.

הרב שלמה וולבה זצ"ל, משיגח מפורסם וממשיך תנועת המוסר בדורנו, כתב:

יש צורך דחוף בארגון קורסים לרבנים בפועל ולמחנכים, במטרה להפיץ ידע בסיסי על הסימפטומים של נזירותה ופסיכונה ודרכי הטיפול בהן בקווים כללים ע"מ שידעו להפנות חולים אל הרופא. ידיעה בסיסית היתה מסלקת דעות קדומות רבות! ("פסיכיאטריה ודת", בשבילי הרפואה 5, סיוון תשמ"ב).

נראה שכדאי לאמץ הצעה טובה זו לטובת הרבנים ולטובת אלו שאותם הם משרתים.

ביבליוגרפיה

1. D. Greenberg & E. Witztum (ed.): "Ultra Orthodox Jewish Attitudes Towards Mental Health Care", *Israel Journal of Psychotherapy & Related Sciences* 31,3, 143-144, 1994.
2. J.L. Rapoport: *The Boy Who Couldn't Stop Washing*, Signet New York 1991, pp. 186-191.
3. B. Lichner-Ingram & D. Lowe.: "Counseling Activities and Referral Practices of Rabbis", *Psychology and Judaism*, 13,3, 133-148, 1989.
4. C. Slinger: "Orthodox Rabbinic Attitudes to Mental Health Professionals and Referral Patterns", *Tradition*, 31 (1) 22-33, 1996.

